

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas izglītības skolotājs

SANTA MITKUS

Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sadarbības prasmju veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Students

Mg. art.

Anita Gundega Kaņepāja

Akadēmiskais amats

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2023

Anotācija

Kvalifikācijas darba tēma „Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sadarbības prasmju veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās”.

Pētījuma mērķis – teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā vizuālās mākslas nodarbībās pirmsskolā veicināmas sadarbības prasmes.

Kvalifikācijas darbu veido ievads, trīs nodaļas, secinājumi, literatūras un citu avotu saraksts.

Pirmā un otrā nodaļa ir teorētiskās literatūras analīze. Pirmajā daļā apskatīts sadarbības prasmju skaidrojums zinātniskajā literatūrā, sadarbības prasmju attīstības likumsakarības pirmsskolas vecumā un sadarbības prasmju veicināšanas iespējas pirmsskolas pedagoģiskajā procesā. Otrajā daļā apskatīts vizuālās mākslas nodarbību nozīme pirmsskolā, radošums un pašizpaušme pirmsskolas vecuma bērniem un pedagoģiskais process pirmsskolā - kompetenču pieeja.

Trešā nodaļa ir empīriskais pētījums, kas ietver novērošanu un pedagoģiskā izmēģinājuma darbību, tā noskaidrojot pozitīvo vizuālās mākslas ietekmi sadarbības prasmju veicināšanai.

Kvalifikācijas darba autors: Santa Mītkus.

Kvalifikācijas darba apjoms ietver 36 lapaspuses, 4 attēlus, 4 tabulas, 34 literatūras avotus.

Atslēgas vārdi: pirmsskola, pirmsskolas pedagoģiskais process, sadarbības prasmes, vizuālā māksla.

Annotation

The topic of the qualification work is "Promoting cooperation skills in visual arts classes for preschool children".

The aim of the study is to theoretically investigate and practically examine how to promote cooperation skills in pre-school visual art lessons.

The qualification work includes an introduction, three chapters, conclusions, list of references and other sources.

The first and second chapters are an analysis of the theoretical literature. The first part discusses the explanation of cooperation skills in scientific literature, the patterns of development of cooperation skills in preschool age and the possibilities of promoting cooperation skills in the preschool pedagogical process. The second part addresses the role of visual arts classes in preschool, creativity and self-expression in preschool children and the pedagogical process in preschool - the competence approach.

The third chapter is an empirical study involving observation and a pedagogical research experiment, thus clarifying the positive effects of visual arts in promoting collaborative skills.

Author of the qualification work: Santa Mitkus.

The qualification work consists of 36 pages, 4 figures, 4 tables, 34 references.

Keywords: pre-school, pre-school pedagogical process, cooperation skills, visual arts.

Saturs

Ievads	5
1. Sadarbības prasmju skaidrojums zinātniskajā literatūrā.....	7
1.1. Sadarbības prasmju attīstības likumsakarības pirmsskolas vecumā	9
1.2.Sadarbības prasmju veicināšanas iespējas pirmsskolā.....	12
2.Vizuālās mākslas nodarbību nozīme pirmsskolā	15
2.1.Radošums un pašizpaušme pirmsskolas vecuma bērniem	17
2.2.Pedagoģiskais process pirmsskolā - kompetenču pieeja.....	19
3.Pētījuma uzdevumi un metožu raksturojums	23
3.1.Pētāmās grupas sadarbības prasmju sākotnējs novērtējums	25
3.2.Pētījuma apraksts.....	27
3.3.Pētījuma rezultāti un novērtējums	29
Secinājumi	33
Literatūras un citu avotu saraksts	34

Ievads

Viens no nozīmīgākajiem posmiem bērna dzīvē ir tieši pirmsskolas periods. Pirmsskolā bērns mācās izteikt savas domas un jūtas, kā arī izteikt savu viedokli un uzklaut arī citus bērnus, tā apgūstot sadarbības prasmes (Kalvāns, 2018). Bērns caur dažādām situācijām sāk apgūt, ka ar savu rīcību, uzvedību spēj aizskart citus. Caur dažādām konfliktsituācijām, ko bērns piedzīvo pirmsskolā, mācās tās risināt un saskaņot darbības ar grupas biedriem. Bērns pakāpeniski apgūst noteikumus un pieklājības normas, rīkojas iekļūstīgāk pret citiem. Bērni šajā laikā mācās veidot noturīgas attiecības un rast izpratni par draudzību.

Kompetenču pieejā tiek uzsvērts, ka pirmsskolas izglītības mērķis ir zinātkāri un dzīvespriecīgi audzēkņi, kas izpaužas - ieinteresēti darbojoties, dzīvojot aktīvi un veselīgi, iegūstot jaunas zināšanas, radoši izpaužoties, līdzdarbojoties ar prieku un aizrautību, tā gūstot pirmo pieredzi par sevi, saviem vienaudžiem, kā arī spēju sadarboties un līdzdarboties, sociāli un emocionāli iekļauties pirmsskolā un apkārtējā vidē (Skola2030).

Izejot pedagoģisko praksi, autore novēroja, ka 4-5 gadus veciem bērniem ir vēlme sadarboties, taču bērni neizprot sadarbības prasmju veidošanās likumsakarības. Darba autorei prakses laikā bija iespēja novērot, ka bērnu sadarbības prasmes ir dažādos līmeņos, lai meklētu iespējamus risinājumus kvalifikācijas darba tēma ir **Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sadarbības prasmju veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās.**

Līdz ar to, rodas problēma, kā izmantot vizuālās mākslas nodarbības, lai veicinātu sadarbības prasmes.

Pētījuma mērķis – teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā vizuālās mākslas nodarbībās pirmsskolā veicināmas sadarbības prasmes.

Pētījuma objekts – vizuāli plastiskās māksla pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets – pirmsskolas vecuma bērnu sadarbības prasmju veicināšana.

Pētījuma hipotēze – Sadarbības prasmes tiks sekmētas pirmsskolas vecuma bērniem vizuālās mākslas nodarbībās, ja ikdienas pedagoģiskajā darbā vizuālās mākslas nodarbībās iekļaus darbus, kas vērsti uz sadarbību, kopīgu darbu īstenošanu.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt literatūru par vizuālo mākslu.
2. Teorētiski analizēt literatūru par sadarbības prasmju veicināšanu pirmsskolas vecuma bērniem.

3. Veikt empīrisko pētījumu – praktiski veicot vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā, izvērtējot sadarbības prasmes pirmsskolas vecuma bērniem.

4. Analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās – literatūras analīze.
2. Empīriskās – pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, novērošana.

1. Sadarbības prasmju skaidrojums zinātniskajā literatūrā

Zinātniskajā literatūrā runa par sadarbības prasmi pedagogijas kontekstā aizsākās 20. gadsimta 60. gados saistībā ar dažādām pieejām mazu grupu apmācībā pedagogijā (Yang, 2023). Zinātniskajā rakstā „*A Historical Review of Collaborative Learning and Cooperative Learning*” tā autors Higuī Jangs (*Xigui Yang*) skaidroja, ka ir sarežģīti definēt un izveidot universālu definīciju sadarbības raksturošanai, tādēļ atsaucās uz vairākiem autoriem. Kennets Brūfījs (*Kenneth Bruffee*) skaidroja, ka sadarbība ir tādu apstākļu radīšana, kuros studenti var vienoties par tām robežām, kas nospraužamas starp zināšanu apjomu, kurās viņi ir dalībnieki, un zināšanu apjomu, kurās profesori ir eksperti. Šādā pieejā tiek apstrīdēti varas un autoritātes jēdzieni, pieņemot, ka zināšanas netiek nodotas no pasniedzējiem studentiem, bet gan sociāli konstruētas starp kopienas cilvēkiem (Bruffee, 1999). Tādējādi izglītības procesu var uzskatīt par sarunu starp cilvēkiem. Ņemot vērā Brūfīja koncepciju, Teodors Panits (*Teodor Panitz*) definēja sadarbību mācoties kā - mijiedarbības un personīgā dzīvesveida filozofiju, kurā indivīdi ir atbildīgi par savām darbībām, tostarp mācīšanos (Panitz, 1999). Pētnieki Rošels un Tīslīja (*Jeremy Roschelle & Stephanie D. Teasley*) definēja sadarbību kā dalībnieku savstarpēju iesaistīšanos saskaņotos centienos kopīgi atrisināt problēmu, paskaidrojot, ka sadarbība ir darba dalīšana starp dalībniekiem, kurā katra persona ir atbildīga par daļu no problēmas risināšanas (Roschelle, Teasley, 1995).

Pētījumi par mācīšanos sadarbībā radās Lielbritānijā 20. gadsimta 60. gados. Koledžas līmenī, mācot medicīnas studentus, tika izmantota kopīga mācīšanās metode, lai studenti labāk iemācītos noteikt pacientiem diagnozi. Arī vidējās izglītības jomā Londonas Universitātes Goldsmita koledžas mācību programmu laboratorija cieši sadarbojās ar vietējo skolu skolotājiem, lai veicinātu mācīšanos sadarbībā. Šāda novatoriska pieeja pedagogijā tika apkopota Edvīna Masona (*Edwin Mason*) 1970. gada grāmatā „*Collaborative Learning*”. Masons ierosināja izstrādāt jaunu izglītības sistēmu, kas varētu veicināt autentiskas attiecības mācību procesā (Smith, MacGregor, 1993). Turpmāko piecdesmit gadu laikā pieauga pētījumu skaits par mācīšanos sadarbībā, veidojot četras pētniecības paradigmas, un katrai no tām ir saikne ar dažādām teorētiskajām perspektīvām par mācīšanos sadarbībā. Tā sauktā „efekta” paradigma mēģināja atbildēt, vai mācīšanās sadarbībā ir efektīvāka nekā mācīšanās vienatnē. “Nosacījumu” paradigmā tika aplūkoti īpaši apstākļi, kas varētu veicināt kopīgu mācīšanos, piemēram, grupu veidošana, uzdevumu nosacījumu veids, komunikācijas līdzekļi un sadarbības konteksts. „Mijiedarbības” paradigma analizēja apstākļus, kas - izraisa kādas mijiedarbības un kādu

ietekmi šī mijiedarbība rada. „Dizaina” paradigma koncentrējās uz tādu apstākļu izstrādi un attīstību, kuros paredzama efektīva grupu mijiedarbība (Yang, 2023).

Latvijā par sadarbības prasmēm pedagoģijā sākts runāt 20. gadsimta deviņdesmitajos gados, kad izmainījās pedagoģijas modeļa būtība, tā pāriet uz humāno sadarbības pedagoģiju, atstājot autoritārās darbības pedagoģiju pagātnē. Humānās pedagoģijas pamatā ir sadarbība, kurā divi vai vairāki cilvēki tiecas uz kopīgu mērķi. Savā starpā saskaņojot sasniegšanas līdzekļus, tā tuvinot pašnovērtējumu un novērtējumu par sasniedzamajiem rezultātiem. Kā uzsver A. Šteinberga sadarbība ir kā pieredzes pārņemšanas forma, tā ir iespēja atveidot izcilākos piemērus un pašpieredzes pilnveidošana ar jaunām zināšanām, prasmēm un attieksmēm (Šteinberga, 2013). Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesore Ausma Špona norāda, ka sadarbība kā pedagoģiskās darbības pamatprincips īstenojas integratīvā satura, metožu pieejā audzinošās mācībās, kas garantē radošas un cilvēcīgas personības pašattīstību un pārmaiņas (Špona, 2001). Lai izveidotos sadarbība diviem vai vairāk cilvēkiem ir jāvienojas par mērķi, sadarbojoties savā starpā, saskaņojot mērķa sasniegšanas līdzekļus tā tiecoties pēc pašnovērtējuma un novērtējuma par sasniegtajiem rezultātiem. Sadarbībai raksturīga pieredzes pārņemšanas veids, iespēja atdarināt labākos paraugus, tā pilnveidojot pašpieredzi ar jaunām prasmēm un zināšanām. Kā audzināšanas pamatlīdzeklis sociālajā attīstībā ir sadarbība. Sadarbība ietver sevī saskarsmi – prasmi apmainīties uzskatiem, domām, uzklaut un pieņemt citu viedokli, aizstāvēt savu skatupunktu, kā arī pieņemt lēmumus un īstenot tos, novērtēt norises gaitu un rezultātus. Objektīvi nepieciešama mūsdienu audzināšanā ir kļuvusi sadarbība. Par socializācijas efektivitāti ļauj spriest sadarbības formu daudzveidīgums, to praktiskā un vārdiskā darbības vienība atbilstoši bērnu vecumam (Špona, 2001).

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā termins „Sadarbība” apzīmē „savstarpēji saskaņotu kopīgu darbošanos, vajadzības gadījumā izpalīdzību un atbalstu cits citam. Sadarbības subjektiem var būt kopīgs mērķis, kopīgi uzdevumi vai atšķirīgs mērķis un uzdevumi” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 151). Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā jēdziens „Prasme” skaidrots, kā „māka izpildīt kādu darbību, ievērojot tai nepieciešamo kvalitāti un apjomu; kā arī ņemot vērā darbības izpildes priekšnosacījums. Tas paredz iegūt tādas zināšanas un apgūt tādas darbības paņēmienus, kas ļauj iemācīto pielietot mērķtiecīgā darbībā” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 134). Valsts izglītības satura centrs (VISIC) sniedz savu skaidrojumu terminam „Sadarbības prasme” – „tās ir prasmes kopīgi darboties, savstarpēji saskaņot darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdzot, cits citu atbalstot”. Šis termins tiek izmantots

Latvijas normatīvajos aktos - Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumos Nr.715 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem" un Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr.1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem". Šāds termins atbilst pedagoģijā un valodniecībā lietotajiem skaidrojumiem, kā arī balstās jaunākajās zinātņu atziņās (VISIC, 2020). Attiecībā uz pirmsskolas periodu 2018. gada 21. novembra Ministru kabineta noteikumu Nr. 716 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” par izglītības vadlīnijām „Sadarbība” tiek minēta kā caurviju prasme, kas ir pirmsskolas izglītības obligāta sastāvdaļa un paredz, ka: ”Bērns izsaka savas domas un jūtas, mācās uz klausīt citus un izteikt savu viedokli, sāk saprast, kā paša emocijas un uzvedība ietekmē citus, mācās risināt konfliktsituācijas, saskaņot darbības ar citiem, izturas pieklājīgi un rīkojas iejūtīgi, mācās veidot noturīgas attiecības un savu izpratni par draudzību, palīdz un pieņem palīdzību, mācās strādāt, izvirzot kopīgu mērķi, uzņemties un dalīt atbildību” (MK, 2018).

Darba autore secina, ka no pagājušajā gadsimta notikušas nozīmīgas izmaiņas attiecībā uz pieeju izglītībai, pārejot no autoritatīvas izglītības sistēmas uz vairāk sociālu un sadarbību orientētu pieeju. Sadarbības prasmju veicināšana ir svarīga pedagoģijas sastāvdaļa un šīm prasmēm ir būtiska nozīme, jo to esamība ne tikai veicina labas sociālās attiecības un emocionālo izaugsmi, bet arī ietekmē bērnu mācību rezultātus un attīsta individuālo un kolektīvo atbildību.

1.1. Sadarbības prasmju attīstības likumsakarības pirmsskolas vecumā

Pirmsskolas vecuma bērnus var iedalīt vairākos posmos, ņemot vērā to attīstību un specifiskās vajadzības. Iedalījumi var atšķirties atkarībā no valsts un izglītības sistēmas. Latvijā Valsts izglītības satura centrs metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmu īstenošanai sniedz skaidrojumu pirmsskolas vecuma bērnu vecuma atšķirībām. Pirmsskolas laiks (4-7 gadi) bērna personības attīstībā ir pats svarīgākais. Šajā periodā bērna runa attīstās, krasi pieaug vārdu krājums. Bērns ātri apgūst runas gramatisku un jaunus, abstraktus jēdzienus. Strauji attīstās bērna domāšana un iztēle, kā arī intelektuālā attīstība. Bērns attīstot savu izziņas procesu - interesējas par cilvēku attiecību, parādību un lietu izziņāšanu. Kļūst zinātkārs par citiem bērniem, tendence sadarboties ar viņiem, izrāda vēlmi komunicēt ar pieaugušajiem un vienaudžiem (VISC, 2016).

Ģimene ir būtiska nozīme sadarbības prasmju veidošanā, jo tā ir pirmais un bieži vien visnozīmīgākais sociālais aspekts, kurā bērni attīsta savas starp personu attiecības un mācās sadarboties ar citiem, piemēram, bērni bieži mācās no vecākiem un ģimenes locekļiem, vērojot viņu attiecības un sadarbības veidu. Vecāki, kuri aktīvi piedalās sadarbībā, konfliktu risināšanā un pozitīvas komunikācijas veicināšanā, sniedz bērniem labu piemēru un veicina to, ka bērni attīsta līdzīgas prasmes. Ģimenes siltums un emocionālais atbalsts veicina bērna drošības sajūtu, kas ir svarīga sadarbības prasmju attīstībā. Ģimene ir vieta, kur bērni iepazīstas ar sabiedrības normām, vērtībām un attiecību dinamiku. Šie elementi ir būtiski sadarbības prasmju veidošanā, jo tajos ietilpst cieņa pret citiem, empātija un līdzjūtība. Ģimenes aktivitātes un kopīgas pieredzes var būt lielisks veids, kā attīstīt sadarbības prasmes. Piemēram, kopīga maltīte, kopīgi spēles vai sadarbība mājsaimniecības darbos var veicināt komandas darbu, dalīšanos un savstarpējo atbalstu. Ģimene var mācīt bērniem konfliktu risināšanas prasmes, kā arī to, kā izprast un izteikt savas vajadzības un viedokļus, neapdraudot attiecību kvalitāti. Ģimenes ietekme uz bērna sadarbības prasmju veidošanos ir nepieciešama un ilgstoša. Vecākiem un citiem ģimenes locekļiem ir svarīgi apzināties savu ietekmi uz bērna attīstību, lai veicinātu viņa spēju veiksmīgi sadarboties ar citiem cilvēkiem gan ģimenē, gan ārpus tās (Yaşaroğlu, 2016).

Daudzi zinātnieki un pētnieki ir rakstījuši par ģimenes nozīmi sadarbības prasmju veidošanā. Viens no ievērojamākiem ir psihologs Uri Brofenbrenners (Urie Bronfenbrenner), kurš ieviesa Ekoloģiskās sistēmas teoriju. Kristīne Nidre – Lathere savā promocijas darbā akcentē „ekoloģiskās sistēmas teorija atklāj, ka visietekmīgākais motivators bērna dzīves telpas attīstībai, izaugsmei, pārmaiņām ir procesu savstarpējā intervence un kontekstuāla pieredze. Bronfenbrenners attīstības izaugsmes aplī ir nodefinējis četras intervences daļas, ieliekot bērnu sistēmas centrā un atklājot individualitātes un vides intervenci vairākos līmeņos: tiešajā, netiešajā un pārneses līmenī, liekot nojaust noturīgas ietekmes komponentes: ģimene, skola un sabiedrība un to savstarpējās ietekmes” (Nidre - Lathere, 2023,74).

Bērna attīstības pamatā ir viņa tuvākā vide un plašākas vides mijiedarbība. 1974. gada publikācijā „Developmental Research, Public Policy, and the Ecology of Childhood” Uri Brofenbrenners aplūko attīstības pētījumus, sabiedriskās politikas jautājumus un bērnības ekoloģiju. Lai arī šajā darbā nav tiešas norādes uz sadarbības prasmēm, Brofenbrens ekoloģiskās sistēmas teorijas kontekstā var ieraudzīt vairākas svarīgas idejas, kas attiecas uz sadarbību un attiecībām:

1. Mikrosistēma un sadarbība: autors pievērš uzmanību mikrosistēmai, kas ir tuvākais un tiešais konteksts bērnam. Ģimene, skola un draugi veido šo mikrosistēmu, kurā

bērni iepazīstas ar savu apkārtni un attīsta attiecības. Šajā kontekstā notiekošās sadarbības pieredzes veicina sociālo un emocionālo attīstību.

2. Ekosistēmas mijiedarbība un attīstība: Brofenbrens uzsvēra, ka bērna attīstība notiek ekoloģiskā vidē, kurā ietilpst ne tikai ģimene un skola, bet arī plašākas sabiedriskās struktūras. Sadarbība ar apkārtējo vidi un tajā esošajiem cilvēkiem, tostarp citiem bērniem un pieaugušajiem, ir būtiska, lai veicinātu veiksmīgu adaptāciju un attīstību.

3. Pētniecība un sadarbība sabiedrības labā: autors norāda uz pētniecības un sabiedriskās politikas savstarpējo saistību. Sadarbība starp zinātniekiem, politiķiem un sabiedrību ir nepieciešama, lai izstrādātu un ieviestu politikas pasākumus, kas atbilst bērnu vajadzībām un nodrošina labvēlīgu vidi viņu attīstībai (Bronfenbrenner, 1974).

Šajā kontekstā Brofenbrens darbs var kalpot kā pamats diskusijai par sadarbības prasmju veidošanu bērnu attīstībā, uzsverot to nozīmi mikrosistēmā un plašākajā ekoloģiskajā kontekstā.

Darba autore secina, ka pirmsskolas vecumā bērnu sadarbības prasmju veiksmīgai attīstībai ir vairākas likumsakarības. Izglītošana šajā vecuma posmā nevar būt tikai zināšanu un prasmju apguve, bet ir jāpievērš uzmanība bērnu emocionālajai un sociālajai attīstībai. Bērniem ir jāmācās sadarboties, izprast savas emocijas un attiecības ar apkārtējiem, lai izveidotu veselīgu sociālo pamatu. Ģimene un pirmsskolas izglītības iestādes ir vietas, kur bērni tiek ievietoti kopējā sociālā kontekstā, kur attīstās viņu sadarbības prasmes. Šajā laikā bērni mācās dalīties, izprast citu viedokļus, risināt konfliktus un veidot pozitīvas attiecības. Šī pieredze bērnam ir nepieciešama ne tikai tūlītēju zināšanu iegūšanai, bet arī turpmākajā dzīvē, veicinot veiksmīgu sociālo integrāciju un emocionālo labklājību.

1.2. Sadarbības prasmju veicināšanas iespējas pirmsskolā

Mācīšanās ir socializēšanās, to veido bērnu un pieaugušā vai bērnu konkrētas darbības. Pieredze veidojas no bērnu paša iniciatīvas izraisītām darbībām, kā arī no pedagoga piedāvātajām un vadītām darbībām, kurās bērniem tiek sniegtas pietiekoši daudz brīvas izvēles iespējas (Grava, 2018), tādējādi šī pieredze ir būtiska sadarbības prasmju attīstības sastāvdaļa.. Šāda pieredze veicina bērnu un jauniešu sociālo izpratni, savstarpējo sadarbību, empātiju un komunikācijas prasmes.

Pirmsskolas vecuma sadarbības prasmju veicināšana ir plaši pētīta tēma un vairāki autori ir veikuši pētījumus, kas skar šos aspektus un snieguši savas atziņas. Deivids Džonsons (D.W. Johnson) un Rodžers Džonsons (R.T. Johnson) grāmatā „Cooperative Learning in the Classroom” (1994) izklāsta principus un stratēģijas, kas saistītas ar kopīgo

mācīšanos klases vidē. Grāmatā skaidrots, kā organizēt un vadīt kopīgās mācīšanās aktivitātes, lai veicinātu aktīvu līdzdalību, sadarbību un savstarpējo atbalstu starp skolēniem. Tiek akcentēti efektīvi veidi, kā iekļaut dažādus sadarbības elementus mācību procesā, izmantojot kopīgas spēles, mākslas projektus vai muzikālās mākslas nodarbības, kas stimulē bērnus strādāt kopā, dalīties un risināt problēmas. Iekļaujot bērnus arī sadzīves aktivitātēs, piemēram, kopīgās klases lietošana vai ēdienu gatavošana, tiek veicinātas sadarbības prasmes. Bērniem tiek dots uzdevums sadarboties, lai sasniegtu kopīgu mērķi (Johnson un Johnson, 1994).

Eleonora Dukvorta (Eleanor Duckworth) 2001. gada grāmatā "Tell Me More: Listening to Learners Explain" uzsver nozīmi klausīties bērnus un ļaut viņiem brīvi izteikties par saviem mācīšanās procesiem. Viņa akcentē klausīšanās nozīmi kā instrumentu, kas palīdz skolotājiem labāk izprast bērnu domāšanu un sniegt individuālu atbalstu. Autore aicina pedagogus aktīvi piedalīties dialogā ar bērniem, veidojot atklātu un ciešu saikni, aicina pārdomāt tradicionālās mācību pieejas un uzsvērt bērnu radošumu, pašizpratni un sadarbību, lai attīstītu spēju domāt kritiski un izmantot savas zināšanas praksē. Mācīšanās notiek tad, kad bērni var izpaust savas domas (Duckworth, 2001).

Darba autore uzsver, ka būtiski pieminēt Mariju Montesori (Maria Montessori), kura 1912. gadā izveidoja pedagoģisko metodi, kas balstīta uz bērna dabisko tieksmi pēc zināšanām. Metode uzsvērti iekļauj sadarbības aspektu, piedāvājot bērniem brīvību izvēlēties savas darbības un mācību materiālus, kā arī sadarboties ar citiem bērniem dažādās mācību situācijās. Mācību, pētnieciskā un rotaļu darbībā bērni apgūst prasmes un iegūst pieredzi, savukārt no apkārtējās vides bērni saņem vajadzīgo informāciju pašattīstībai. Mācību un audzināšanas norise šajā pedagoģijā ir orientēta uz bērnu un tā ņem vērā bērna vajadzības. Autore to formulējusi par bērna pašattīstības metodi didaktiski organizētā vidē. Kā pamatprincips montesori pedagoģijā tiek definēts - individualitātes un brīvības veidošanās bērna personības attīstības procesā (Grava, 2018). Montesori 1936. gada grāmatā "The Secret of Childhood" dalās ar saviem novērojumiem par bērna dabiskajiem attīstības posmiem un tā iespēju veidot sevi caur aktīvu mācību un sadarbību ar apkārtējo vidi. Galvenā šī darba atziņa ir, ka bērni dabiski tiecas sadarboties un uztver mācīšanos kā kopēju pieredzi. Bērniības noslēpums ir paša sevis izpēte un sadarbība, un izglītības uzdevums ir radīt vidi, kurā šīs iespējas var pilnvērtīgi izpausties (Razak, 2021).

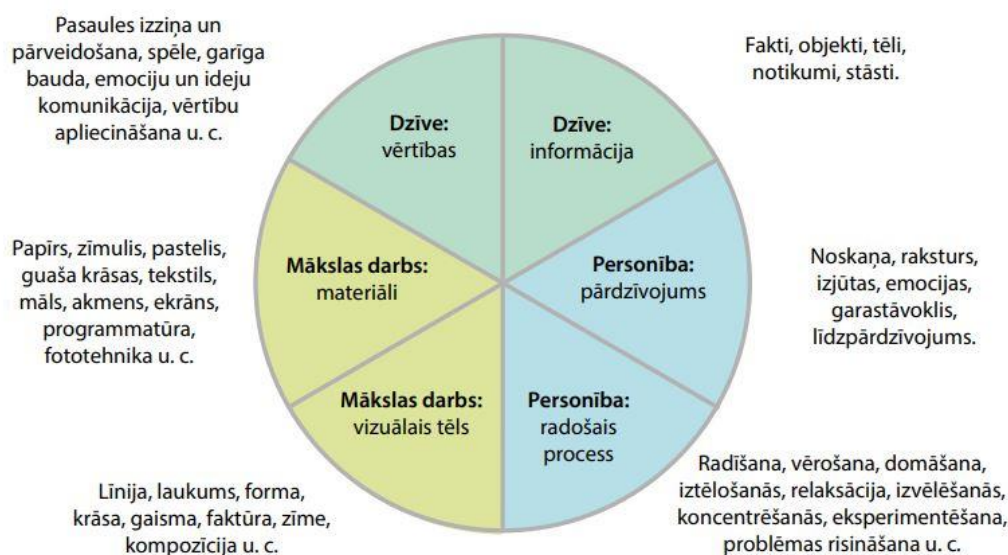
Arī Latvijā daudzi psiholoģijas un pedagoģijas pētnieki dažādos laika posmos snieguši dažādas atziņas par sadarbības prasmju veicināšanas nepieciešamību un iespējām pirmsskolas periodā. Darba autores ieskatā šīs atziņas vislabāk apkopotas Valsts izglītības satura centra metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmu īstenošanai.

„Pirmsskolā bērns mācās sadarboties bērniem un pedagogiem, lai sasniegtu kopīgu mērķi, tādēļ pirmsskolas mācību satura programmā un integrētajā mācību programmā noteikts atsevišķo mācību priekšmetu saturs un sasniedzamie rezultāti – zināšanas, prasmes un attieksmes. Plānojot rotaļnodarbību vai integrētu rotaļnodarbību, skolotājam jāizvēlas rotaļnodarbības saturam atbilstošas mācību metodes, metodiskie paņēmieni un darba organizācijas formas. Lai gan integrētajā rotaļnodarbībā apgūstamās prasmes ir jāveido integrēti – vienlaicīgi apgūstot dažādos mācību priekšmetos noteiktās līdzīgās prasmes, tomēr katra atsevišķā mācību priekšmeta metodikā ir sava specifika, arī ar kuru skolotājam jārēķinās, izvēloties atbilstošas metodes un metodiskos paņēmienus mācību satura apguvei” (VISC, 2016,19). Viens no šādiem mācību priekšmetiem ir vizuālā māksla un „tās mērķis ir sekmēt bērna emocionālo un intelektuālo attīstību, attīstīt radošās spējas, radot interesi par mākslu kā pasaules izziņas un pašizpaušmes līdzekli. Pirmsskolas vecuma bērnam piemīt tēlainā domāšana, kas vienlaikus ir iespaidu, iztēles, fantāzijas un domas auglis. Tēlainās domāšanas process sākas ar objektu, kas kaut kāda iemesla dēļ ir piesaistījis uzmanību: ar īpatnēju formu vai neparastām detaļām. Bērna tēlaino domāšanu ietekmē viņa sajūtas un pieredze. Izmantojot juteklisko pieredzi, tēlainā domāšana nodrošina objekta izzināšanu, rada iespēju objektu un tā attiecības radoši pārveidot” (VISC, 2016,60).

Darba autore secina, ka sadarbības prasmju veicināšanas iespējām pirmsskolas pedagoģiskajā procesā ir jābūt tieši virzītām uz katra bērna individuālo iezīmju respektēšanu, īstenojot individuālu pieeju. Tikai mērķtiecīgi un ievērojot bērna vecuma īpatnības, tā organizējot pedagoģisko procesu ar mācību darbību, socializāciju un rotaļu, kā bērna pamatdarbības veidu, sekmējot bērna vispusīgu attīstību.

2. Vizuālās mākslas nodarbību nozīme pirmsskolā

Pirmsskolas izglītības procesā vizuālā māksla uzskatāma kā viena no svarīgākajām jomām. Daudzpusīgās izpausmes iespējas vizuālā mākslas nodarbībās sekmē bērna sensoru pieredzi, radošās spējas un rosina iztēli. Kā attieksmju veidošanās norise pret apkārtējo pasauli ir bērnu mākslinieciskā darbība pirmsskolas izglītības vecumā. Bērnām attīstoties paaugstinās arī viņa līmenis mākslinieciskajā darbībā. Pedagoģiskā procesa plānošanai un darbības dinamikai iedalīta liela loma. Ja mācību process tiek plānots mērķtiecīgi, iespējams attīstīt dažādas bērna iemaņas un prasmes. Darbošanās vizuālajā mākslā bērnos attīsta vērtēšanu, estētisko uztveri, gaumi, kā arī mākslinieciskās spējas un veidot kompozīcijas, attēlošanas paņēmienus un tehnikas. Zīmēšana dod bērniem iespēju izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus. Vizuālās mākslas nodarbības attīsta katra bērna iztēli un radošās darbības spējas. Tā attīstot bērna uztveri, atmiņu, iztēli, uzmanību, gribu un sajūtas. (Frīdenberga, 2003).

2.attēls. Holistisks vizuālās mākslas mācību saturs (I.Brikša, 2011)

Izvērtējot I. Brikšas un D. Kalējas - Gasparovičas rakstīto, mākslinieciskās darbības būtība tajā pašā laikā ir gan mākslas darba izveidošana, gan personības pašizpaušme. Mākslas darba radīšanā nozīmīgi faktori ir vizuālās izteiksmes līdzekļi, materiāli un tehnikas veiksmīgs pielietojums. Cilvēka radošums mākslas darba veidošanu padara iespējamu un emocionālais un estētiskais pārdzīvojums piešķir tam subjektivitāti. (sk. 2. attēlu). Dzīve un

sabiedrības vērtības tiek atainotas radītajos mākslas darbos (Brikša, Kalēja-Gasparoviča, 2020).

Psihologijas profesore V.Romenkova izsakās, ka „cilvēku attīstība notiek mūžu garumā, tāpēc bērniem jānodrošina vizuāli radošās darbības attīstība jau no pirmsskolas vecumā, kamēr bērns ir pozitīvi disponēts. Bērns sāk sevi apzināties jau trīs gadu vecumā, sāk rīkoties kā savu vēlmju un darbības noteicējs. Pirmsskolās galvenais uzdevums ir bērna personības audzināšana” (Romenkova, 2008,12).

Vizuālās mākslas būtībā kā izteiksmes līdzekļi ir punkts, līnija, laukums, krāsa, forma, tumšā un gaišā attiecība, faktūra un kompozīcija. Ar sajūtām uztverami vizuālie elementi. Mākslas darba radīšanā vizuālos tēlus rada tehnika un materiāli, kā arī tie definē tā izpausmi telpā un plaknē. Bērnām attīstot tehniskās prasmes un iepazīstot materiālus, viņš mācās vadīt savu motoriku un dažādus tehnoloģiskus procesus. Darbīga bērna līdzdalība, iesaistot psihes resursus, radošā gaitā, top mākslas darbs. Pārdzīvojums ir nozīmīga mākslas uztveres daļa. Cilvēka personīgās sajūtas, pārdzīvojums, attieksme un idejas saistās ar mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu izvēli. Dažkārt tas nav saprotams kā stāstījums un uztverams verbāli, bet izjūtas emocionāli. Ārpus mākslas, bet rodams dzīves uztverē, kultūrā vai izglītības jomā ir mākslas konteksts. Pasaules atainošana, kurā ietilpst ziņojums par dzīves objektiem, parādībām. Ja mākslas darbs tiek vērtēts kā oriģināls, informāciju sniedzošs, patiens, harmonisks, saprotams un spēcīgs, tad jāizprot, ka māksla ir dažādu komponentu kopums, kā ētikas, estētikas, garīguma, terapeitiskuma, izzinošas vērtības apvienojums (Brikša, Kalēja - Gasparoviča, 2020).

Darba autore secina, ka vizuālajā mākslā kā izglītības procesā tiek integrētas dažādas dimensijas un komponenti, lai nodrošinātu bērnu pilnveidojošu pieredzi – tajā skaitā sadarbības prasmes, piemēram - skolēni izmanto vizuālos izteiksmes līdzekļus, lai dalītos ar saviem iespaidiem un idejām, dalās savos pārdzīvojumos un piedāvā citiem izprast un novērtēt savu mākslas darbu no dažādām perspektīvām. Šī integrētā pieeja mākslas izglītībā sekmē skolēnu sadarbību, sniedzot iespēju apvienot radošumu, tehniskās prasmes un emocionālo izjūtu vienotā kopumā.

2.1. Radošums un pašizpaušme pirmsskolas vecuma bērniem

Šī darba ietvaros ir lietderīgi apskatīt dažādu pētnieku atziņas un skaidrojumus terminam „radošums” un „pašizpaušme”. Vienu no definīcijām terminam „radošumam” piedāvā psiholoģijas profesors Roberts Frankens (*Robert Franken*) savā 1994. gada grāmatā „*Human Motivation*”. Radošums tiek izmantots, lai aprakstītu cilvēka garīgo uzvedību visās jomās, sākot no zinātnes līdz mākslai. Autors radošumu definēja kā tieksmi ģenerēt vai atpazīt idejas, alternatīvas vai iespējas, kas var būt noderīgas problēmu risināšanā, saziņā ar citiem, kā arī sevis un citu izklaidēšanai (Franken, 1994). Autors min trīs iemeslus, kāpēc „cilvēki ir motivēti būt radošiem:

- nepieciešamība pēc jaunas, daudzveidīgas un sarežģītas stimulācijas;
- vēlme paziņot savu viedokli un pārliecību;
- nepieciešamība atrisināt problēmas” (Franken, 1994, 394).

Lai būtu radošs, cilvēkam jāspēj aplūkot lietas jaunā veidā vai no cita skatupunkta, jāspēj radīt jaunas iespējas vai jaunas alternatīvas. Radošuma testi mēra ne tikai alternatīvu skaitu, ko cilvēki var radīt, bet arī šo alternatīvu unikalitāti. Spēja radīt alternatīvas vai redzēt lietas unikāli nerodas pārmaiņu rezultātā. Tā ir saistīta ar citām, fundamentālākām domāšanas īpašībām, piemēram, elastību, toleranci pret neskaidrībām vai neparedzamību un baudu no līdz šim nezināmām lietām. (Franken, 1994).

Psiholoģijas profesors Mihājs Čīksentmihāji (*Mihaly Csikszentmihalyi*) 1997. gada grāmatā „*Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*” skaidro, ka radošums ietver plašu izpaušmju spektru gan attiecībā uz personīgajiem aspektiem, gan radošuma sistēmu modeļiem. Radošas personas ir cilvēki, kas izceļas ar neparastu domāšanas veidu, piedzīvo pasauli jaunā un oriģinālā veidā, veicot svarīgus atklājumus, cilvēki, kuri ir mainījuši kultūru un ietekmējuši sabiedrību ar saviem sasniegumiem. Piemēram, Leonardo Da Vinči, Pikasso, Einšteins nozīmīgā veidā ir mainījuši mūsu kultūru (Csikszentmihalyi, 1997). Čīksentmihāji uzsvēra, ka radošums ir procesuāls un daudzdimensionāls fenomens, ietverot ne tikai individuālās īpašības, bet arī kultūras un sabiedrības ietekmi. Radošuma izpratne rada iespēju cilvēkiem mainīt pasauli un saskatīt jaunus apvēršņus (Kleist, 2021). Latvijas pētniece Jana Grava savā darbā “Bērncentrētas pedagoģiskās pieejas īstenošana bērnu pašrealizācijai pirmsskolā”, atsaucoties uz citu autoru atziņām, skaidro, ka svarīga ir bērna iekšējā motivācija, lai mērķtiecīgi veicinātu radošo potenciālu. To pauž arī viena no radošuma jēdziena definīcijām: „tā ir nepieciešamība radīt, kas ir cilvēka iedzimta īpašība, viens no eksistences nosacījumiem, kura motivācija sakņojas cilvēka iekšējā pasaulē kā daļēji apzināta vēlme pašrealizēties” (Grava, 2018,36). Personības

radošums uzskatāms par sava „es” pilnveidošanu, kurā cilvēkam ir individuāla iespēja un prasme pašrealizēties ar maksimālu objektivitāti. Personības pašrealizācijas pamats ir meklējams radošā darbībā, kas veido prasmes risināt nesaskaņas, paredzēt sekas un saredzēt sistemātiskās saiknes un pretrunas (Рубинштейн, 1912). Jana Grava savā promocijas darbā sniedz būtiskus faktoros bērna radošuma veicināšanai „viena no iespējam bērna pašrealizācijas attīstībai mācīšanās procesā ir radošas darbības veicināšana. Bērniem, darbojoties radoši, kas ietver viņu individuālo spēju izpausmes un attīstību, tiek nodrošināta mācīšanās vide, kas veicina pašrealizācijas attīstību. Radoša darbība atrodas savstarpējā mijiedarbībā ar pētniecisku darbību, jo tieši pētnieciskās darbības procesā tiek meklēti jauni problēmu risinājumi, mazinot pretrunas, ko nosaka bērna pašrealizācijas vajadzība un skolotāja pedagoģiskā iedarbība. Šāda mācīšanās vide paredz, ka skolotājs nenodod zināšanas bērniem gatavā veidā, bet nodrošina apstākļus bērnu personības attīstībai, akceptējot vides izziņāšanu un patstāvīgu, pašmotivētu zināšanu apguvi” (Grava, 2018,78).

Darba autore secina, ka radošums un pašizpausme ietver dažādas dzīves jomas un procesus. Radošums ne tikai rodas no domas un idejas, bet arī ir atkarīgs no vairākiem faktoriem un iedzimtajām spējām. Spējas var attīstīt, un tās ir saistītas gan ar iedzimtību, gan iegūtajām zināšanām un audzināšanu bērnībā. Radošu pašizpausmi bērnos veido arī vide, kurā viņi attīstās.

Vidējā pirmskolas vecumposmā bērniem ir raksturīga spēcīga vēlme pētīt pasauli un izprast to apkārtni (Kalvāns, 2018). Dažas radošuma izpausmes šajā vecumposmā ietver:

Radošas rotaļas: Bērni šajā vecumā bieži izmanto radošu domāšanu, lai radītu savas rotaļas un spēles. Viņi var izmantot ikdienas priekšmetus jaunus un neparastos veidos, radot fantāzijas pasauli.

Mākslas un zīmējumi: Bērni izpauž savu radošumu arī mākslā un zīmējumos. Viņi var eksperimentēt ar krāsām, formām un izteiksmes veidiem, lai paustu savas domas un izjūtas.

Radoša problēmu risināšana: Bērni šajā vecumā saskaras ar dažādām problēmām un izaicinājumiem, un viņu radošums izpaužas, meklējot jaunus un neierastos risinājumus. Viņi var izmantot domāšanu no dažādiem skatupunktiem.

Muzikālā izpausme: Bērni šajā vecumposmā var izrādīt interesi par mūziku un izmēģināt dažādas skaņas un ritmus. Viņi var arī eksperimentēt ar savu balsi un piedalīties dziesmu radīšanā.

Stāstu veidošana: Bērni šajā vecumā var sākt izpaust savu radošumu, veidojot stāstus vai piedāvājot savas versijas par pasakām. Viņi var piedalīties stāstu izdomāšanā un veidot savus pasakas varoņus.

Radoša izpratne par apkārtējo vidi: Bērni šajā vecumā attīsta radošu izpratni par dabu, dzīvniekiem un cilvēku attiecībām. Viņi var izmantot savas iztēles spējas, lai interpretētu un saprastu apkārtējo pasauli.

Ir svarīgi atzīmēt, ka bērnu radošums šajā vecumposmā ir bieži saistīts ar to, kā viņi eksperimentē ar apkārtējo pasauli, izmantojot visas pieejamās izpausmes, no rotaļu radīšanas līdz mākslai un mūzikai. Bērniem ir vajadzīga atbalstoša un stimulējoša vide, kas veicina viņu radošuma attīstību.

2.2. Pedagoģiskais process pirmsskolā - kompetenču pieeja

Projektā “Kompetenču pieeja mācību saturā” (Skola2030), ko īstenojis Valsts izglītības satura centrs (VISC) – „mērķis ir mazināt sadrumstalotību un fragmentārismu, pasīvu, no reālās dzīves situācijām atrautu zināšanu apguvi, izolētu prasmju attīstību” (Skola2030). Vizuālā māksla ietilpst pie kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību jomas. Kā sasniedzamais rezultāts vizuālajā mākslā pirmsskolā Skola2030 vadlīnijās ir izvirzīti sasniedzamie rezultāti, kas apkopoti 1. tabulā.

1.tabula. *Sasniedzamais rezultāts kultūras uz pašizpausmes mākslā pēc Skola2030*

Apguvis padziļināti	Zīmē (glezno) vairāku veidu līnijas (triepienus), dažādu formu laukumus, izmanto vairāku atšķirīgu tekstūru virsmas, spēlējoties un eksperimentējot ar līnijām, laukumiem, tos savienojot, veidojot atpazīstamus objektus.
Apguvis	Zīmējot (gleznojot) variē līnijas, krāsas, tekstūras, formas un laukumus savā mākslinieciski radošajā darbā.
Turpina apgūt	Zīmē (glezno) vairāku veidu līnijas, dažādu formu laukumus, izmanto tekstūru virsmas.
Sācis apgūt	Zīmē (glezno) vismaz divu veidu līnijas, formu laukumus, izmanto tekstūru virsmas.

Skolotāja darbība, lai sasniegtu plānoto sasniedzamo rezultātu ir nozīmīga, jo kā atzīmē Skola2030, tad skolotāja darbība ir piedāvāt, rosināt, aicināt, nesteidzināt, darboties kopā un respektēt katra bērna prasmju un izpratnes līmeni (sk. 2.tabula).

Organizējot un vadot vizuālās mākslas nodarbības, jāievēro šādi galvenie kritēriji:

- Bērnu pašizjūtas un motivācijas (vēlēšanās darboties) radīšana.
- Aktivitātes (bērnu intereses strādāt) nodrošināšana (Frīdenberga, 2003).

2.tabula. Mācību satura apguves norise kultūras un pašizpaušmes mākslā pēc

Skola2030

Satura vienība	Plānotais bērnam sasniedzamais rezultāts	Bērna darbība plānotā rezultāta sasniegšanai	Skolotāja darbība
Mākslas veidi un to izteiksmes līdzekļi	Variē līnijas, krāsas, tekstūras, formas un laukumus radošajā darbā.	Vēro un salīdzina krāsas, līnijas, laukumus, formas, tekstūras, faktūras apkārtējā vidē un mākslas darbā. Nosauc priekšmeta vai dabas objekta krāsu gan saviem vārdiem, gan izmantojot skolotāja piedāvātos atslēgvārdus. Parāda nosauktās krāsas, laukumus, triepienus, līnijas, tekstūras mākslas darbos. Eksperimentē ar krāsām, līnijām, laukumiem, formām, tekstūrām. Jauc pamatkrāsas; vēro, kā krāsas mainās; pārrunā iegūto rezultātu. Zīmē un glezno dažādas formas laukumus; aizpilda tos ar krāsu, tekstūru; izgriež un līmē dažādas formas un teksturējuma laukumus kolāžas kompozīcijā; veido dažādas formas un fakturē tās. Nosauc izteiksmes līdzekļus.	Piedāvā pētīt krāsas, līnijas, laukumus, formas, tekstūras mākslas darbos un apkārtējā vidē. Piedāvā radošai darbībai daudzveidīgus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus. Aicina variēt krāsas, līnijas, laukumus, tekstūras, faktūras. Rosina bērnu eksperimentēt ar krāsām, līnijām, laukumiem, tekstūrām. Nesteidzina bērnu, ļauj izbaudīt atklājuma prieku, pārrunā iegūto rezultātu. Darbojas kopā ar bērnu un komentē savu darbību. Respektē katra bērna spēju līmeni un diferencē uzdevumus. Rosina nosaukt vizuālas atšķirības un raksturot radīto darbu izteiksmīgumu – kādu noskaņu, spēku, kustību, informāciju izsaka līnijas, formas, krāsas, tekstūras, faktūras.

Pēc A. Randohas rakstītā, svarīgu nozīmi pirmsskolā jāpiešķir zīmēšanai, tā bērnam attīstās muskulatūra pirkstos, plaukstās un rokās, kustību koordinācija. Zīmēšana bērnam attīsta dažādas iemaņas un prasmes, kā piemēram, uzmanību, koncentrēšanās spējas, pacietību, domāšanu, fantāziju, iztēli un vizuālo uztveri. Zīmēšana kā pašizteikšanās veids, kurā bērns pauž emocijas, attieksmi un pasaules uztveri. Tā ir dabīga izpaušme un zīmējumos atainojas bērnu jūtas, domas, kā arī priekšstats par pasauli. Kā sekmētāja pašattīstībā un pašizteikšanās ir vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā (Randoha, 2015).

Darba grupas izstrādātajos metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmas īstenošanai norādīts vizuālās mākslas mērķis:

- veicināt emocionālo attīstību;
- veicināt intelektuālo attīstību;
- pilnveidot radošās spējas;
- radīt interesi par mākslu;
- mudināt izzināt pasauli;
- sekmēt bērnu pašizpaušanos mākslā (Alsberga, Antiņa et.al, 2016).

Pēc Skola2030 mācību programmas ir izvirzīti trīs posmi, tie sadalīti pa vecumiem: 1.posms – 1,5 – 3 gadi, 2.posms – 3 – 5 gadi un 3.posms – 5 – 6 gadi. Šajā mācību programmā norādīts 2.posma sasniedzamais rezultāts atbilstoši bērna vecumam (sk.3.tabulu).

3.tabula. Bērna sadarbības caurviju prasmju snieguma līmenis (Skola2030)

Apguvis padziļināti	Saskaņo darbības un viedokļus, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Ar atbalstu vai patstāvīgi atrisina sadarbībā radušās konfliktsituācijas.
Apguvis	Vienojas par kopīgām darbībām un izpildījumu, sadarbojoties īsteno kopīgu uzdevumu. Sāk saprast, kā paša emocijas un uzvedība ietekmē citus bērnus. Nesaskaņo/konfliktu gadījumā spēj pastāstīt par notikušo; mācās risināt sadarbībā radušās konfliktsituācijas.
Turpina apgūt	Darbojas pāri vai nelielā grupā, lai paveiktu kopīgu uzdevumu, iesaistītos vienotā rotaļdarbībā. Atšķir labu uzvedību no sliktas, sadarbojoties ar citiem. Gatavs iesaistīties pieaugušā vadītās sarunās, risinot nesaskaņas; pieņem pieaugušā piedāvātos kompromisus.
Sācis apgūt	Izrāda vēlmi piedalīties cita (bērna vai pieaugušā) uzsāktā vai ierosinātā darbībā. Ar pieaugušā palīdzību mācās saprast: paša uzvedība var sāpināt vai iepriecināt citus.

Tabulā apskatāmi apguves līmeņi, kas attiecas uz 2.posma sadarbības caurviju prasmi – bērns spēj vienoties. Darbojas pāri vai grupā, vienojas ar citiem par darbībām, izpildījumu, kopīgu mērķi. Mācās rast kompromisus, risināt sadarbībā radušās konfliktsituācijas (Skola2030).

Darba autore secina, ka vizuālā māksla pirmsskolas izglītības iestādē spēlē būtisku lomu bērnu attīstībā un pašizteikšanās prasmju attīstībā. Pirmsskolas periodā ar vizuālās mākslas starpniecību veiktais mācību process un sasniedzamie rezultāti mākslā Skola2030 vadlīnijās ir izvirzīti tā, lai bērniem paplašinātos pasaules izziņas veids, palielinātos

emocionālā attīstība, veidotos vēstījuma nodošanas spējas, pasaules vērtēšanas spējas un skaistuma izjūta. Šāda pieeja nodrošina, ka vizuālā māksla kļūst par svarīgu līdzekli bērnu attīstībā un palīdz veidot gan intelektuālās, gan emocionālās prasmes. Pedagogiem pirmsskolas mācību iestādēs ir jābūt pietiekami zinošiem un elastīgiem spējā pielāgoties mācību satura praktiskā realizēšanā, lai sekmētu bērnu radošumu un pašizpausmi.

3. Pētījuma uzdevumi un metožu raksturojums

Pētījuma izpēte tika veikta pirmsskolas izglītības iestādē „X” 2.posma grupā. Grupā mācās 20 bērni, tai skaitā, 10 meitenes un 10 zēni, bērnu vārdi ir mainīti. Empīriskais pētījums tika veikts laika posmā no 2023. gada maija līdz 2023. gada novembrim. Par pētījumā iesaistītajiem bērniem tika informēti bērnu vecāki un pirmsskolas izglītības iestādes vadība, saņemti rakstiski apstiprinājumi pētījuma veikšanai.

Empīriskā pētījuma mērķis ir praktiski pārbaudīt, kā vizuālās mākslas nodarbībās pirmsskolā veicināmas sadarbības prasmes. Pētījuma uzdevums, kas attiecas uz empīrisko daļu noritēja praktiski veicot vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā, izvērtējot sadarbības prasmes pirmsskolas vecuma bērniem.

Pirms pētījuma veikšanas tika izveidota tabula, lai novērtētu pētījuma dalībnieku sadarbības prasmju līmeni. Lai novērtētu Sadarbības prasmju līmeni, autore piemēroja Skola2030 norādītos sasniedzamos rezultātus, kā arī apguves līmeņus no ”sācis apgūt” līdz ”apguvis padziļināti”. Sācis apgūt turpmākās tabulās atzīmēts ar ciparu 4, turpina apgūt – 3, apguvis – 2 un apguvis padziļināti – 1. Tabula aizpildīta uzsākot empīrisko pētījumu maijā un atkārtoti aizpildīta beidzot pētījumu novembrī.

4.tabula. Sadarbības prasmju novērtēšana

Sadarbība (sasniedzamais rezultāts)	Sācis apgūt (4)	Turpina apgūt (3)	Apguvis (2)	Apguvis padziļināti (1)
Nosauc un skaidro savas domas, emocijas un jūtas dažādās situācijās.	Izpauž savas emocijas, mācās atšķirt un nosaukt dažas bieži izjustas emocijas (piemēram, priecīgs, bēdīgs).	Nosauc savas emocijas (piemēram, priecīgs, bēdīgs, dusmīgs, nobijies), mācās nosaukt to cēloņus.	Nosauc savas emocijas, to cēloņus.	Raksturo savu emociju intensitāti un ar palīdzību analizē to cēloņus.
Koncentrē uzmanību, lai pārvarētu grūtības un paveiktu iecerēto līdz galam.	Koncentrē uzmanību sev interesantās situācijās.	Mācās koncentrēt uzmanību un kontrolēt emocijas; grūtību, neveiksmju gadījumā	Mācās izvērtēt, kuros apstākļos varēs labāk koncentrēt uzmanību; pārvarēt grūtības un paveikt	Apzinās, kuri apstākļi palīdz vai traucē koncentrēt uzmanību; cenšas pārvarēt grūtības un paveikt iecerēto

		mēģināt vēlreiz.	iecerēto līdz galam	līdz galam, izmantojot zināmas stratēģijas, nepieciešamības gadījumā meklē palīdzību.
Īsteno un uzrauga savas darbības.	Meklē un pieņem palīdzību. Grūtības pārvar kopā ar pieaugušo (piemēram, ja neizdodas pielīmēt papīru pie papīra).	Mēģina grūtības pārvarēt patstāvīgi; ja neizdodas, lūdz palīdzību citam (bērnam, pieaugušajam).	Neatmaidīgi mēģina pārvarēt grūtības; ja neizdodas pēc vairākkārtējiem mēģinājumiem, lūdz palīdzību citam.	Patstāvīgi meklē dažādus risinājumus grūtību pārvarēšanai; ja neizdodas, lūdz palīdzību vienaudžiem un pieaugušajiem.
Pārvar grūtības, meklē jaunus risinājumus, maina plānu, pielāgojas situācijai.	Novēro citu (bērnu un pieaugušo) darbības un vairāk kārt tās atkārtot	Īsteno plānu, koncentrējoties galvenokārt uz procesu nevis plāna īstenošanu, plānu maina, sekojot savām vēlmēm un jaunām idejām.	Mēģina sekot savam plānam, izmantojot savas un pieaugušā atgādes (verbālas un vizuālas).	Pārmaiņu gadījumā spēj īstenot citas darbības (pārplānot).
Plāno savas darbības.	Novēro citu darbības un cenšas tās atkārtot.	Plāno vienu savas darbības soli, lai īstenotu ieceri.	Ar atbalstu plāno darbības, lai īstenotu ieceri.	Patstāvīgi plāno darbības, lai īstenotu ieceri. Izmanto kādu no bērnam zināmām plānošanas stratēģijām.
Reflektē un virza savu izaugsmi.	Reizēm gatavs mainīt savu darbību, darīt citādi, sekojot pieaugušā ieteikumam.	Vēlas uzlabot savu sniegumu, meklē pieaugušā atbalstu un jaunas idejas.	Mācās uztvert atgriezenisko saiti kā iespēju uzlabot sniegumu.	Izmanto atgriezenisko saiti, lai uzlabotu savu sniegumu.

Pētījums tika veikts divos posmos. Pirmajā posmā 2023. gada maijā darba autore vēroja pētījuma dalībniekus ikdienas nodarbībās un darbībās, lai izzinātu bērnu sadarbības prasmju līmeņus, vērojums notika vienu mēnesi, pēc šī mēneša tika aizpildīta tabula un novērtēts bērnu līmenis pēc Skola 2030 mācību programmas izveidotās tabulas.

Otrajā posmā no 2023.gada jūnija līdz novembrim darba autore bērniem piedāvāja pašiem sadalīties grupās un veikt darbu kopā, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. Pētījuma dalībnieki sadalījās grupās (4 – 6 bērni veidoja vienu grupu), kuras laikā vizuālās mākslas nodarbībā bija jārada kopīgs mākslas darbs. Pētījuma dalībnieki varēja izvēlēties kāds mākslas darbs tiks radīts, tika paredzēta iespēja sadalīt pienākumus un kopīgi darboties, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. Šajā posmā notika aktīva darbošanās un tās beigās autore veica atkārtotu pētījuma dalībnieku sadarbības prasmju novērtējumu. Otrais pētījuma posms, kas ietvēra praktisku darbību un novērošanu, ilga 5 mēnešus.

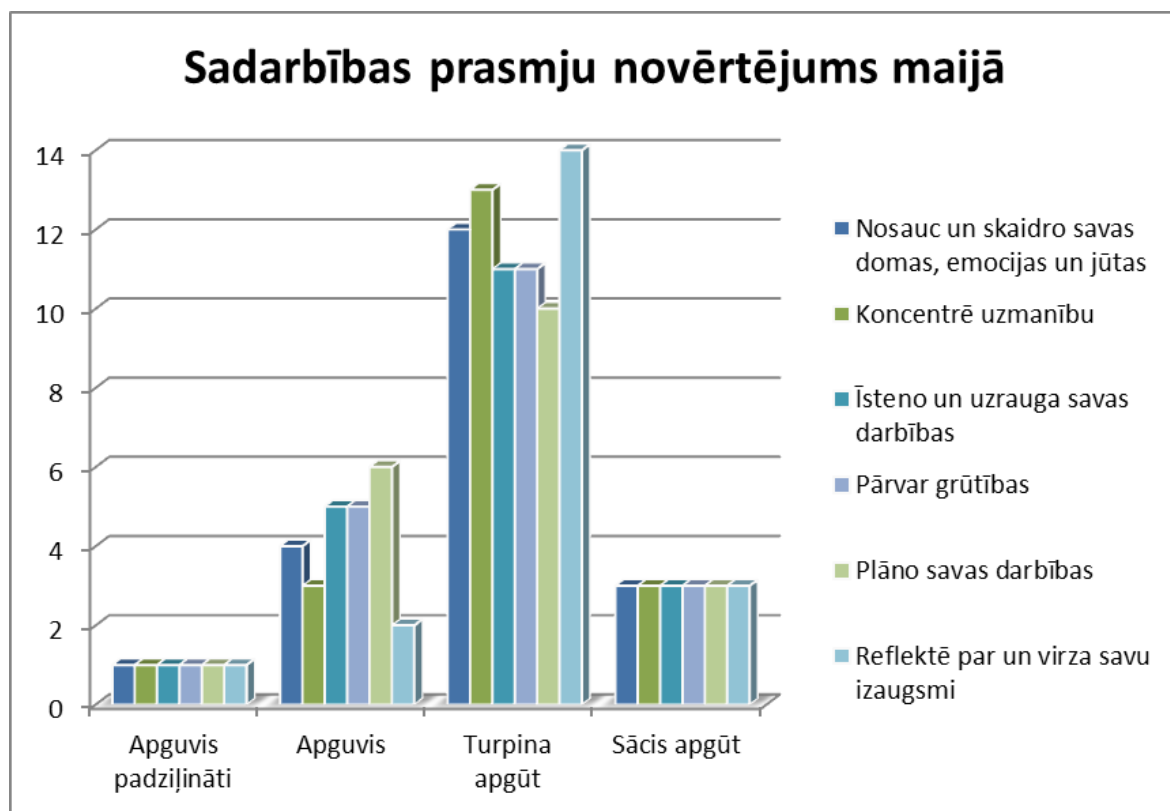
Pētīšana norisinājās divos piegājienos, pirmajā mēnesī maijā un apkārtota pētīšana pēc kritērijiem norisinājās visu oktobra mēnesi. Pētāmā grupa tika novērota pastiprināti oktobra mēnesī, lai iegūtie dati būtu precīzi un analizējot saprastu vai sadarbības prasmes pētāmajai grupai augušas. Pēc darba autores novērojumiem pētāmā grupa vizuālās mākslas nodarbībās tiecas uz komunikāciju un kopīgu mērķu īstenošanu. Vairums pētāmās grupas dalībnieku iesaistās darbu sadalē un īstenošanā.

3.1. Pētāmās grupas sadarbības prasmju sākotnējs novērtējums

Uzsākot empīrisko pētījumu tika veikts pētījuma dalībnieku sadarbības prasmju novērtējums (sk. 3.attēlā). Vērtēšana tika veikta vērojot bērnus dienas garumā, viena mēneša ietvaros.

Kā pirmais no kritērijiem novērojot pētījuma dalībniekus bija prasme, nosaukt un izkaidrot savas emocijas un jūtas dažādās situācijās. No 20 pētījuma dalībniekiem, 5% apguvuši padziļināti, 20% apguvuši prasmi nosaukt savas emocijas, kā arī paskaidrot to cēloņus. Vairums bērnu, kas sastāda 60%, turpina apgūt šo prasmi un nosauc savas emocijas (piemēram, priecīgs, bēdīgs, dusmīgs, nobijies), bet vēl mācās nosaukt šo emociju cēloņus. Atlikušie 15% sākuši apgūt, raksturot savas emocijas, mācās atšķirt un nosaukt dažas bieži izjustas emocijas (piemēram, priecīgs, bēdīgs).

Kā otrais kritērijs izvirzīts sasniedzamais rezultāts – bērns koncentrē uzmanību, lai pārvarētu grūtības un paveiktu iecerēto līdz galam. 5% no pētījuma dalībniekiem šo prasmi apguvuši padziļināti un 15% apguvuši. 65% no pētījuma dalībniekiem, kuri mācās koncentrēt uzmanību un kontrolēt emocijas, grūtību un izaicinājumu gadījumā mēģināja atkārtot. 15% sākuši apgūt uzmanības koncentrēšanu, kas norāda - koncentrē uzmanību sev interesantās situācijās - tie ir tikai 3 pētījuma dalībnieki, bet ļoti izteikti redzams, ka iesākto nevēlas pabeigt, ja tas nav saistoši.

3.attēls. Sadarbības prasmju vērtējums pētījuma sākumā

Trešais no sadarbības prasmju kritērijiem – bērns īsteno un uzrauga savas darbības. 5% jeb 1 pētījuma dalībnieks ir apguvis padziļināti, 25% jeb 5 pētījuma dalībnieki ir apguvuši, un neatlaidīgi mēģina pārvarēt grūtības, bet ja neizdodas pēc vairākkārtējiem mēģinājumiem, lūdz palīdzību grupas biedriem vai pedagogam. 11 pētījuma dalībnieki jeb 55% - turpina apgūt šo prasmi un mēģina grūtības pārvarēt patstāvīgi, ja neizdodas, lūdz palīdzību citam (bērnam, pieaugušajam). 3 pētījuma dalībnieki jeb 15% sākuši apgūt sasniedzamo rezultātu, novērojams, ka šie bērni meklē un pieņem palīdzību, kā arī grūtības pārvar kopā ar pieaugušo.

Bērns pārvar grūtības, meklē jaunus risinājumus, maina plānu, pielāgojas situācijai - šo kā ceturto kritēriju apguvuši padziļināti vien 5% . 25% pētījuma dalībnieku apguvuši un,

tas norāda, ka šie bērni mēģina sekot savam plānam, izmantojot savas un pieaugušā atgādes (verbālas un vizuālas). Vairums bērnu, kas sastāda 55%, šo prasmi turpina apgūt - viņi īsteno plānu, koncentrējoties galvenokārt uz procesu nevis plāna īstenošanu (rezultātu), plānu maina, sekojot savām vēlmēm un jaunām idejām. Pētījuma dalībnieki, kuri sākuši apgūt šo sasniedzamo rezultātu ir 15%.

Sasniedzamais rezultāts un piektais kritērijs, kas paredz – bērns plāno savas darbības, - padziļināti apgūts - 5% no kopējā pētījuma dalībnieku skaita. 30% apguvuši un, šie pētījuma dalībnieki ar atbalstu (piemēram, izmantojot piedāvātās plānošanas stratēģijas: zīmējums, domu karte, paraugs, saruna, trīs soļi) plāno darbības, lai īstenotu savu ieceri. 50% jeb puse no pētījuma dalībniekiem, turpina apgūt un tikai 15% sākuši apgūt, novērojot citu darbības un cenšoties tās atkārtot.

Sestais un pēdējais sadarbības prasmju kritērijs - bērns reflektē un virza savu izaugsmi, padziļināti apgūts tikai 5% no pētījuma dalībnieku kopskaita. 10% ir apguvuši, savukārt 70% - to turpina apgūt un, vēlas uzlabot savu sniegumu, meklē pieaugušā atbalstu un jaunas idejas. 15% šo sadarbības prasmju sasniedzamo rezultātu sākuši apgūt.

Vērojot grupu kopumā, redzams, ka bērni ir zinātkāri un vēlas darboties, lielākā daļa bērnu sadarboties mācās tieši ar pieaugušo. Pētāmās grupas bērni ir sabiedriski, komunikabli – vēlas kontaktēties gan ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem. Lielākā daļa pētījuma dalībnieku tikai sākuši apgūt sadarbības prasmes, tāpēc to lielākais palīgs ir tieši pedagogs, kurš šo prasmi virza, lai apgūtu sasniedzamo rezultātu. Analizējot sadarbības prasmju līmeņus pirmreizēji novērojams, ka vairums bērnu turpina apgūt šīs prasmes. Visos sešos izvirzītajos sasniedzamajos rezultātos 55% - 70% pētījuma dalībnieku turpina apgūt šīs prasmes, tas norāda uz to, ka bērniem ir iespēja izaugsmei.

3.2. Pētījuma apraksts

Pētījuma laikā darba autore bērniem piedāvāja mākslinieciski un radoši izpausties vizuālās mākslas jomā. Kā pirmais nosacījums bija sadalīties grupās un, katru tikšanās reizi, tas notika citādāk, lai bērnu grupas veidotos daudzveidīgas un sadarbība notiktu starp visiem bērniem. Viens no veidiem – izloze izmantojot nelielu priekšmetu un sadaloties pa grupām vadoties pēc priekšmeta krāsas (šajā gadījumā dzērienu iepakojuma koršķīša). Lai bērniem neliegtu iespēju darboties grupās ar draugiem, tika piedāvāts arī pašiem sadalīties bez nosacījumiem, vienīgais uzstādījums bija skaits (grupā darbojas 4 – 6 bērni). Pētījuma laikā bērniem bija brīva izvēles iespēja izmantot krāsas, otas un dažādus materiālus, ar ko veidot nospiedumus - korķus, balonus, vates kociņus, sūkļus, dabas materiālus u.c. Uz galda vai

grīdas tika novietota A3 izmēra darba lapas, uz kuras tika radīts katras grupas kopīgais mākslas darbs. Uzdevumi, kas tika doti bērniem kopīga mākslas darba radīšanai:

- „Mūsu saulainā vasaras diena”;
- „Mūsu emocijas” ;
- „Līgo vainags”;
- „Jāņu zāles mūsu bērnudārzā”;
- „Kā es šodien jūtos”;
- „Diena bērnudārzā”;
- „Mūsu draudzība”;
- „Mīlestība”;
- „Saldējums”;
- „Krāsainais rudens”;
- „Mūsu prieks”.

Darba autore bērniem deva iespēju radoši un mākslinieciski izpausties, aicinot pētījuma dalībniekus grupas ietvaros (4 – 6 bērni) vienoties par kopīgu ideju, kā paši redz savu iespējamo mākslas darbu saistībā ar tēmu. Darba autore rosināja sadarboties, ļaujot kopīgi izvēlēties kādus materiālus izmantot un vienoties par to, ko iecerēts atainot darbā. Autore, aicināja bērnus diskutēt un vienoties par vēlamu rezultātu. Mākslas darbu radīšanas noslēguma fāzē darba autore aicināja bērnus pastāstīt par savām emocijām, un ko viņi ir atainojuši kopīgajā darbā, kas izdevās, kas sagādāja grūtības. Gatavie darbi izlikti apskatei grupas telpā, lai bērni var apskatīt un kopīgi dalīties ar paveikto. Jāpiemin, ka pētījuma laikā bērnu apmeklējums nebija 100%, dažkārt uzdevumu veica 10-14 bērni.

Pētāmās grupas bērni savstarpēji ir pazīstami gadu, ir izveidojušās draudzīgas attiecības, ja pētījuma dalībniekiem ļauj brīvi sadalīties grupās, tad lielākoties grupas tika veidotas izvēloties sadarboties ar draugiem. Pēc darba autores novērojumiem, tas dažkārt ir pozitīvi, jo domstarpības un konflikti mēdz izcelties arī draugu starpā, kas bija labs veids, kā stiprināt sadarbības prasmes arī starp draugiem. Lai grupas būtu dažādas, bieži tika veikta izloze, kas veicināja iespēju sadarboties ar visiem grupas biedriem , neatkarīgi no draudzības un simpātijām.

3.3. Pētījuma rezultāti un novērtējums

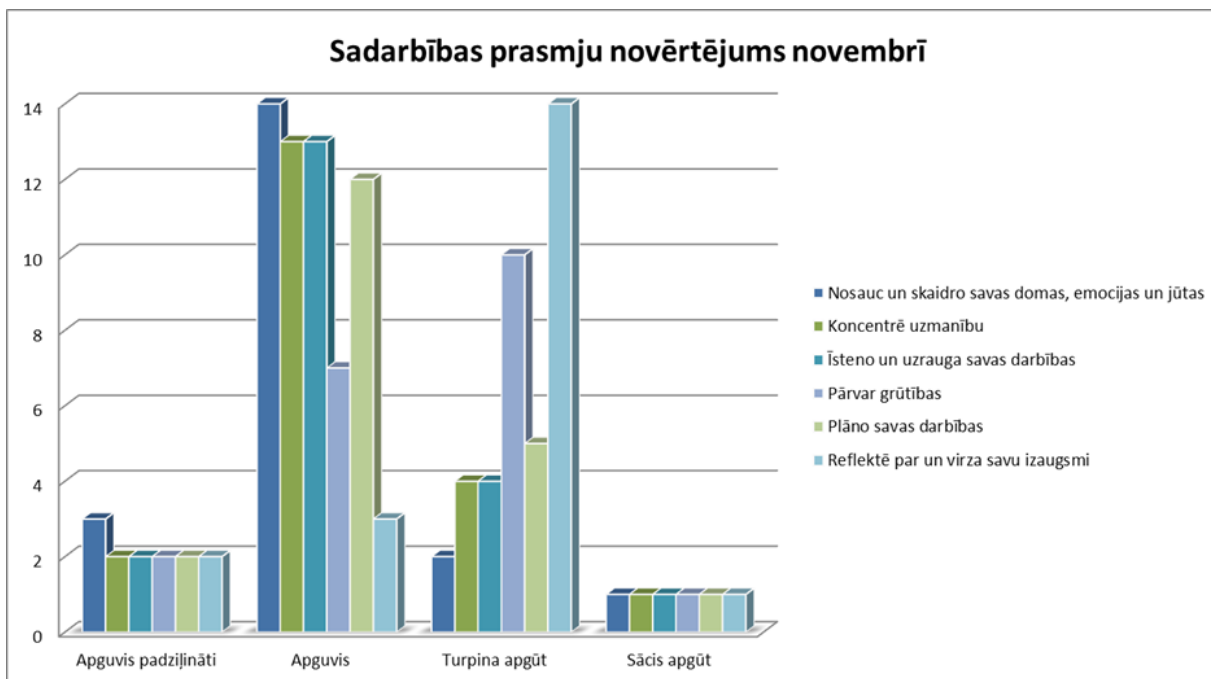
Aktīvi darbojoties piecu mēnešu garumā, novembrī tika veikta atkārtota bērnu vērtēšana pēc kritērijiem, kas apskatāmi 4.tabulā. Šo mēnešu laikā pētījuma dalībnieku sadarbības prasmes ir augušas. Veicot praktiskus darbus vizuālās mākslas nodarbībās, kas veicams grupās no 4 līdz 6 bērniem, ir attīstījušas bērnu sadarbības prasmes. Bērniem, kopīgi darbojoties, mācoties sadarboties, risināt problēmas, ja tās radušās, un pastāstīt par savām emocijām, kas iespējams veidojušās darba gaitā, ir veiksmīgi paaugstinājušas savstarpējās sadarbības iemaņas. Ikdienā bērni nodarbībās tiek dalīti pa mācību centiem, kur vairāk jādarbojas individuāli un, katram ir savs uzdevums, bet šī pētījuma ietvaros bērniem bija jāpilda kopīgs uzdevums ar grupas biedriem, kas tika atainots, kā kopīgs mākslas darbs. Bērniem bija jāvienojas par veicamajiem uzdevumiem, dažkārt jāpiekāpjas kāda grupas biedra idejai vai radošajai izpausmei, kas virzīja bērnus sadarboties, meklēt kompromisus. Pētījuma dalībnieku skaits grupā arī novembrī ir 20 bērni, bet jāņem vērā, ka visa pētījuma laikā bērnu skaits grupā bija svārstīgs. Bērnu vidējais skaits grupā pētījuma laikā bija mainīgs (no 10 -14 bērniem).

Analizējot apkopotos rezultātus novembrī, kā pirmais kritērijs - nosauc un skaidro savas domas, emocijas un jūtas dažādās situācijās, 70% jeb 14 pētījuma dalībnieku šo prasmi ir apguvuši, kas norāda uz to, ka bērns nosauc savas emocijas, to cēloņus, 15% šo prasmi apguvuši padziļināti, 10% turpina apgūt un 5%, kas ir viens bērns, šo prasmi ir tikai sācis apgūt.

Otrais kritērijs – koncentrē uzmanību, lai pārvarētu grūtības un paveiktu iecerēto līdz galam - divi bērni jeb 10% apguvuši šo prasmi padziļināti, 65% apguvuši (pēc Skola 2030 sniegtās informācijas norāda, ka bērns mācās izvērtēt, kuros apstākļos varēs labāk koncentrēt uzmanību; pārvarēt grūtības un paveikt iecerēto līdz galam). Šo prasmi turpina apgūt vēl 20%, bet 5% jeb viens pētījuma dalībnieks ir sācis apgūt.

Trešais kritērijs - īsteno un uzrauga savas darbības. 10% apguvuši padziļināti, 65% apguvuši, kas norāda, ka šie pētījuma dalībnieki neatlaidīgi mēģina pārvarēt grūtības, ja tas neizdodas pēc vairākkārtējiem mēģinājumiem, meklē risinājumu, lūdz palīdzību. 20% turpina apgūt, 5% jeb 1 pētījuma dalībnieks sācis apgūt.

Ceturtais kritērijs - pārvar grūtības, meklē jaunus risinājumus, maina plānu, pielāgojas situācijai. 10% apguvuši padziļināti, 40% apguvuši - šie pētījuma dalībnieki mēģina sekot savam plānam, izmantojot savas un pieaugušā atgādnes (verbālas un vizuālas). 45% turpina apgūt, īstenojot plānu, koncentrējoties galvenokārt uz procesu nevis plāna īstenošanu, plānu maina, sekojot savām vēlmēm un jaunām idejām, un 5% jeb 1 bērns sācis apgūt.

4.attēls. Sadarbības prasmju vērtējums pētījuma beigās

Piektais kritērijs – plāno savas darbības. 10% apguvuši padziļināti, 60% apguvuši - šie pētījuma dalībnieki ar atbalstu plāno darbības, lai īstenotu iecerī. 25% turpina apgūt, kas norāda tiek plānots viens savas darbības solis, lai īstenotu iecerī, un 5% jeb 1 sācis apgūt.

Sestais kritērijs – reflektē par un virza savu izaugsmi. 10% apguvuši padziļināti, 30% apguvuši, mācās uztvert atgriezenisko saiti kā iespēju uzlabot sniegumu. 55% turpina apgūt un, vēlas uzlabot savu sniegumu, meklē pieaugušā atbalstu un jaunas idejas. 5% jeb 1 pētījuma dalībnieks sācis apgūt.

Analizējot un apkopojot pētījumā iegūto teorētisko un empīrisku informāciju, darba autore secina, ka vizuālās māksla nodarbības pozitīvi ietekmē sadarbības prasmes. Apkopojot un analizējot rezultātus, to rādītāji ir auguši, procentuāli vērojama izaugsme sasniedzamajos rezultātos.

Vizuālās mākslas nodarbībās grūtības sagādāja koncentrēšanās un grupas biedru uzklauššana. Pedagoģs, radot pozitīvu vidi, uzmundrinot un rosinot bērnus ieklausīties otrā, veicināja bērnu sadarbību, spēju ieklausīties un sasniegt kopīgo rezultātu.

Kritērijs kurā bērns nosauc un skaidro savas domas, emocijas un jūtas dažādās situācijās, grupai kopumā ir paaugstinājies visvairāk, apgūts līmenī ir audzis no 20% uz 70%, tas skaidrojams ar pedagoga aktīvu iesaisti nodarbībā. Pētījuma dalībnieki tika aicināti dalīties ar savām emocijām, jūtām un domām. Uzsākot kopīgo darbu, pedagogs aicināja katram izteikties par to, ko vēlas atainot darbā, kā arī pēc darba paveikšanas rosināja dalīties ar savām emocijām, kādas sajūtas bija veicot šo darbu un kādas ir skatoties uz kopā radīto mākslas darbu. Bērniem jāļauj izteikties, kā arī jāveicina vide, kurā sajūtu izteikšana ir ērta un droša. Pedagogam ir jābūt kā piemēram un atbalsta personai, tā sekmējot bērna izpratni par savām un citu emocijām.

Otrais kritērijs apgūts līmenī ir palielinājies no 15% uz 65% - koncentrē uzmanību, lai pārvarētu grūtības un paveiktu iecerēto līdz galam Dažkārt pētījuma dalībniekiem bija grūti koncentrēties, ja mākslas darba tēma nav viņam saistoša un interesanta. Pedagogi - izdomā motivējošu, ievirzošu stāstu, lai bērnos raisītu interesi un radošumu, tā stimulējot koncentrēšanās spējas un vēlmi paveikt iecerēto uzdevumu.

Īsteno un uzrauga savas darbības - trešais kritērijs apguvis līmenī no 25% palielinājies uz 65%. Uzskatāmi redzams, ka pētījuma dalībnieki pētījuma gaitā neatlaidīgi mēģina pārvarēt grūtības patstāvīgi, bet, ja tomēr pēc vairākkārtējiem mēģinājumiem tas neizdodas, lūdz palīdzību grupas biedram vai pedagogam. Pētījuma sākumā novērojams, ka bērni saskaroties ar problēmsituāciju uzreiz vēršas pie pieaugušā. Pētījuma izskaņā rezultāti ir uzlabojušies, kas veicina sadarbības prasmes pētījuma dalībnieku starpā.

Bērns pārvar grūtības, meklē jaunus risinājumus, maina plānu, pielāgojas situācijai, kritērijs parāda bērna prasmes sadarboties ar grupas biedriem un meklēt risinājumu vai pielāgoties radušajai situācijai. Salīdzinot maija un novembra rezultātu, tas ir palielinājies no 25% uz 40%. Dažkārt gleznojot, krāsa mēdz nopilēt vai izlīt, pedagogs tādā brīdī ir klātesošs un atbalstošs. Sākumā vērojot, kā bērns uz to reaģē, nepieciešamības gadījumā iesaistās un ievirza bērnu, kā šo misēkli izmantot, lai radītu un turpinātu mākslas darbu.

Nozīmīgs kritērijs, lai bērns plāno savas darbības, audzis no 30% uz 60%. Vairums pētījuma dalībnieku plāno savas darbības un, tie spēj sagatavoties darbam, un uzsākt savu māksliniecisko darbošanos. Pedagogi ir klātesošs, lai mudinātu bērnus plānot darbības, lai sekmīgi īstenotu ieceri.

Reflektē un virza savu izaugsmi - bērnam nozīmīgi izvērtēt sevis paveikto, ieklausīties grupas biedros, kā vērtē paveikto. Apzināties iespēju nākošreiz kaut ko mainīt savā darbībā, lai sasniegtu vēlamo rezultātu. Salīdzinot pētījuma sākuma rezultātu, rādītājs ir audzis no 10% uz 30%. Bērni turpina apgūt prasmi izteikties, reflektēt.

Veiksmīgs grupas novērtējums maijā ļāva bērņus virzīt uz vēlamo mērķi, izstrādātie kritēriji ir sasniedzamie grupas rezultāti. Novembrī redzami uzlabojumi, bet joprojām pētījuma dalībniekiem ir izaugsmes iespējas. Turpinot un ievirzot mācību procesu kopdarbu radīšanā, iespējams sasniegt augstākus rezultātus. Darba autore secina, ka šādus kopīgus darbus mācību procesā jāintegrē biežāk, ne vien vizuālās mākslas jomā, bet arī citos mācību centros, tā veicinot sadarbības prasmes. Arī pētījuma dalībnieku skaits - nelielas grupas - veicina sadarbību, jo visiem ir iespēja izteikties.

Secinājumi

1. Sadarbības prasmes var uzskatīt par sarunu starp diviem cilvēkiem gan pieaugušo un bērnu, gan bērnu starpā, tai jābūt ar pozitīvu attieksmi no abām iesaistītajām pusēm. Tā ir kā mijiedarbība starp diviem cilvēkiem, kur katrs ir atbildīgi par savu rīcību. Pirmsskolas vecuma bērns apgūst šo prasmi gan pirmsskolā sadarbojoties ar vienaudžiem, gan savā ģimenē. Pedagoģs ir šīs prasmes virzītājs pirmsskolas vidē, lai veicinātu bērnu sadarboties, pieņemt citu viedokli, apzināties savu un spēt kopīgiem spēkiem nonākt pie vēlamā rezultāta. Bērni mācās saskaņot savas darbības, sadalīt pienākumus, lai atrisinātu radušos problēmu.
2. Darbs grupā jau pirmsskolas vecuma bērniem sekmēs sadarbības prasmju veicināšanu, tā radot vidi kurā bērniem ir iespēja komunicēt, mijiedarboties, lai sasniegtu kopīgu vēlamu rezultātu. Pirmsskolā bērnus bieži daļa mācību centros grupās, bet uzdevums ir jāveic individuāli. Autore secina, ka pedagogam mērķtiecīgi plānojot un vadot mācību procesu, būtu jādod uzdevumi, kurā darbs veicams kopīgi, iesaistot vismaz 4 - 6 bērnus, kas sekmētu bērnu spēju sadarboties.
3. Pirmsskolas vecuma bērna izglītošana nevar būt tikai zināšanu un prasmju apguve, liela vērtība jāpievērš bērna emocionālajai un sociālajai attīstībai, kā arī labizjūtai mācību vidē. Bērniem jāmacās izprast savas emocijas, attiecības ar apkārtējiem un jāmacās sadarboties, lai izveidotu veselīgu sociālo pamatu. Pirmsskolas periodā bērni mācās dalīties, izprast citu viedokļus, risināt konfliktus un veidot pozitīvas attiecības. Lai veicinātu bērnos veiksmīgu sociālo iekļaušanos un emocionālo labklājību, šāda pieredze bērnam ir nepieciešama, kas ir būtiska sastāvdaļa gan zināšanu iegūšanai, gan labs pamats turpmākajā dzīvē.
4. Vizuālā māksla pirmsskolas izglītībā ir svarīga komponente bērnu attīstībā un pašizteikšanās prasmju attīstībā. Ar tās starpniecību veiktais mācību process virzīts tā, lai bērniem paplašinātos pasaules izziņas veids, palielinātos emocionālā attīstība, veidotos vēstījuma nodošanas spējas, pasaules vērtēšanas spējas un skaistuma izjūta. Šī pieeja nodrošina, ka vizuālā māksla kļūst par svarīgu līdzekli bērnu attīstībā un palīdz veidot gan intelektuālās, gan emocionālās prasmes, tādējādi veicinot sadarbību bērnu starpā.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Alsberga, M., Antiņa, I., Dortāne R., Fralova, I., Helmane, I., Jonīte, V., Līne, A., Milaša, M., Paisuma, K., Platonova, J., Prole., A., Šnepere, L., Volāne, E., (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai*. Rīga: VISC.
2. Briška, I., Kalēja-Gasparoviča, D. (2020). *Jēgpilns mācību process vizuālajā mākslā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
3. Bronfenbrenner, U. (1974). Developmental research, public policy, and the ecology of childhood. *Child Development*, 45(1), 1. <https://doi.org/10.2307/1127743>
4. Bruffee, K. A. (1973). Collaborative learning: some practical models. *College English*, 34(5), 634. <https://doi.org/10.2307/375331>
5. Csíkszentmihályi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. <https://digitalauthorshipuri.files.wordpress.com/2016/01/csikszentmihalyi-chapter-flow-and-creativity.pdf>
6. Duckworth, E. (n.d.). *Tell Me More: Listening to Learners Explain*. Teachers College Press. <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/08/05/critical-exploration-classroom>
7. Dzintere, I., Stangaine, D., Augstkalne, D., (2014). *Bērnu komunikatīvās kompetences attīstība*. Rīga: Raka.
8. Franken, Robert E., (1939) *Human motivation - : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*. (1998). Internet Archive. <https://archive.org/details/humanmotivation00fran/page/n7/mode/2up>
9. Frīdenberga, B., (2003). *Vizuālā māksla pirmsskolā*. Rīga: Raka.
10. Grava, J. (2018). *Bērncentrētas pedagoģiskās pieejas īstenošana bērnu pašrealizācijai pirmsskolā*. https://www.liepu.lv/uploads/files/Disert%C4%81cija_Grava_26_03_2018.pdf
11. Johnson, W.D. & Johnson R.T. (1994). *An Overview of Cooperative Learning - free download PDF*. (n.d.). <https://silo.tips/download/an-overview-of-cooperative-learning>
12. Kalēja-Gasparoviča, D. (2020). *Bērna radošā pašizpaušme vizuālajā mākslā pirmsskolā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
13. Kalvāns, Ē. (2018) *Attīstības psiholoģija*. Mācību līdzeklis. <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
14. Kleist, H. (2022, January 4). Creativity — Flow and the Psychology of discovery and invention — Mihaly Csikszentmihalyi. *Medium*.

- <https://hanneskl.medium.com/creativity-flow-and-the-psychology-of-discovery-and-invention-mihaly-csikszentmihalyi-78bef092eef>
15. Mārtinsone, K., Miltuze, A., Voita, D., Čukurs, E., Mihailova, S., Danberga, I., Biseniece, M., Holfmane, A. (2015). *Psiholoģija 1*. Rīga: Zvaigzne ABC.
  16. *Mācību plānošanas e-vidē*. (n.d.). <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
  17. Montessori, M., & Carter, B. B. (1936). *The secret of childhood: Translated and Edited by Barbara Barclay Carter*. <https://ia801404.us.archive.org/20/items/in.ernet.dli.2015.65295/2015.65295.The-Secret-Of-Childhood.pdf>
  18. Niedre - Lathere, K. (2023). *Ekosistēmas darbības konceptuālās pamatnostādnes izglītības pārvaldības pilnveidē pašvaldībā*. https://liepu.lv/uploads/pievienotie%20dokumenti/Disert%C4%81cija_K%2CNiedre-Lathere..pdf
  19. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*. (n.d.). LIKUMI.LV. <https://likumi.lv/ta/id/303371>
  20. Panitz, T. (1999). *Collaborative versus cooperative learning: A comparison of the two concepts which will help us understand the underlying nature of interactive learning*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED448443.pdf>
  21. Randoha, A. (2015). *Pirmsskolēna pašizteikšanās zīmētdarbībā*. (Promocijas darbs, Rīgas pedagogijas un izglītības vadības akadēmija, Rīga, Latvija).
  22. Razak, M.A.A. (2021). *Book review: The Secret of Childhood by Maria Montessori*. IIUM Today. <https://news.iium.edu.my/?p=154835>
  23. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Jēkabpils: Jēkabpils drukātava.
  24. Roschelle, J., & Teasley, S. D. (1995). *The construction of shared knowledge in collaborative problem solving*. In Springer eBooks (pp. 69–97). https://doi.org/10.1007/978-3-642-85098-1_5
  25. Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Blinkena, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
  26. Smith, B. L., & MacGregor, J. T. (1993). *What is Collaborative Learning?* https://www.researchgate.net/publication/242282475_What_is_Collaborative_Learning
  27. Špona, A. (2001). *Audzināšana: teorija un prakse*. Rīga: Raka.
  28. Špona, A. (2001). *Jauns pedagoģijas zinātnes priekšmets*. http://archive.lza.lv/LZA_VestisA/72_4/2_Ausma_Spona.pdf

29. Špona, A., Jermolajeva, J., Stangaine, I., Siliņa-Jasjukeviča, G., Tauriņa, A., Medne, D., Vigule, D. (2015). *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: Raka.
30. Šteinberga A. (2013). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Raka.
31. VISC, (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*.
https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
32. VISC, (2020). *Termini un citi jēdzieni pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartos*.
https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/termini_standartos.pdf
33. Yang, X. (2023). *A Historical Review of Collaborative Learning and Cooperative Learning*. TechTrends 67, 718–728 <https://doi.org/10.1007/s11528-022-00823-9>.
Pieejams: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-022-00823-9>
34. Yaşaroğlu, C. (2016). *Cooperation and Importance of School and Family on Values Education*. https://revistia.com/files/articles/ejms_v1_i2_16/Cihat.pdf

GALVOJUMS

Es, SANTA MITKUS

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

SANTA MITKUS

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 20.12.2023.